

M en R 2025/78

Strijd om de fysieke leefomgeving: het sectorale defensiebelang eerst!?

Hanna Tolsma, datum 16-07-2025

Datum	16-07-2025
Auteur	Hanna Tolsma
JCDI	JCDI:BSD19209:1
Vakgebied(en)	Milieurecht / Algemeen Milieurecht / Inrichtingen en activiteiten - vergunningen

Defensie heeft ruimte nodig. De Nederlandse krijgsmacht moet gereedstaan om Nederland en onze bondgenoten te beschermen, maar loopt daarbij tegen wetten en regels aan. Om belemmeringen weg te nemen, is op 6 juni een voorstel voor een Wet op de defensiegereedheid in consultatie gebracht.^[1] In de toelichting wordt benadrukt dat defensie niet zomaar een regulier sectoraal belang betreft, maar een bijzondere positie nodig heeft binnen de juridische kaders ten opzichte van andere ruimtevragers (wonen, recreatie, bedrijven) en algemene belangen in de fysieke leefomgeving (geluid, natuur, trilling etc.). Ingrijpende wijzigingen van onder meer de Omgevingswet worden voorgesteld om defensie ruim baan te geven in de fysieke leefomgeving.

Om de knelpunten in de fysieke leefomgeving weg te nemen, voorziet het voorstel in een grondslag in de Omgevingswet om - bij AMvB - categorieën van 'gereedstellingsactiviteiten' aan te wijzen waarvoor vrijstellingen en ontheffingen verleend kunnen worden voor het afwijken van normen uit de Omgevingswet. Het gaat bijvoorbeeld om het opstijgen, vliegen en landen van helikopters, schieten en vervoer van gevaarlijke stoffen. De regels op grond van omgevingsplannen, omgevingsvergunningen, omgevingsverordeningen gelden niet voor vrijgestelde gereedstellingsactiviteiten. Natuurlijk moeten Europeesrechtelijke kaders in acht worden genomen. Natuurbescherming springt dan in het oog. Het vaststellen van een compensatieprogramma en een soortenprogramma moet waarborgen dat conform de regels voor gebiedsbescherming en soortenbescherming wordt gehandeld. Naast de ruime mogelijkheden om af te wijken van inhoudelijke regels, wordt ook ingeleverd op rechtsbescherming. Via het wetsvoorstel worden de gereedstellingsactiviteiten waarvoor een vrijstelling geldt, van rechtswege vrijgesteld van procedurele normen:

'Het gevolg is dat die activiteiten worden onttrokken aan bestuursrechtelijke rechtsbescherming.'^[2]

Voor de ontheffingsbesluiten geldt dat geen zienswijze kan worden ingebracht (art. 4:8 Awb) of bezwaar (art. 7:1 Awb) kan worden gemaakt. Rechtsbescherming staat slechts in eerste en enige aanleg open bij de Afdeling bestuursrechtspraak. Dit alles is nog niet genoeg. Er is ook nog een vangnetbepaling die de regering een bevoegdheid geeft om af te wijken van wettelijke voorschriften indien dit noodzakelijk is om de belemmering of onaanvaardbare vertraging van gereedstelling te voorkomen of op te heffen.

Deze strategie van afwijken van inhoudelijke regels en inleveren op rechtsbescherming om een sectoraal belang te realiseren, is niet onbekend. Op het gebied van wonen is het verhaal ook dat de regels een sta-in-de-weg vormen en bestuursrechtelijke procedures tot vertraging leiden. Adviesgroep STOER richt zich op vermindering van regeldruk en het wegnemen van belemmeringen die de woningbouw vertragen. De Minister van VRO omarmt de aanbevelingen en pakt door met bijvoorbeeld wijzigingen van het Besluit bouwwerken leefomgeving.^[3] De Wet versterking regie volkshuisvesting is naar de Eerste Kamer. Die wet voorziet onder meer in een bevoegdheidsgrondslag in de Omgevingswet om bij AMvB categorieën van projecten aan te wijzen waarvoor rechtsbescherming in één instantie openstaat bij de Afdeling bestuursrechtspraak. Versnelde

uitvoering van aangewezen categorieën projecten moet noodzakelijk zijn vanwege zwaarwegende maatschappelijke belangen. Naast woningbouw, is er ook al belangstelling om energieprojecten en drinkwaterprojecten aan te wijzen voor deze ‘versnellingsoptie’.^[4]

Belangrijk om te benadrukken is dat de voorstellen voor defensie *next level* zijn vergeleken met woningbouw op het punt van ruim baan geven aan een sectoraal deelbelang. Als het voorstel wet wordt, dan geldt er in Nederland voortaan een dubbele maatstaf voor regulering van activiteiten met effecten op de fysieke leefomgeving. De samenhangende benadering van de fysieke leefomgeving die de Omgevingswet beoogt te bewerkstelligen in beleid, besluitvorming en regelgeving wordt dwars doorkruist. Is een unieke positie voor defensie in het juridisch kader gerechtvaardigd ten opzichte van andere sectorale belangen en maatschappelijke opgaven? Denk naast wonen aan voldoende schoon drinkwater, de noodzaak van een klimaatbestendige ruimtelijke ordening en natuur en erfgoedbescherming. Aan Europeesrechtelijke kaders kan nationaal niet worden getornd. Zijn de programma’s juridisch robuust genoeg om natuur te borgen? De dubbele maatstaf geldt evenzeer voor de rechtsbescherming. In hoeverre is afwijking van het Awb-systeem van rechtsbescherming juridisch (rechtsstatelijk) aanvaardbaar en in hoeverre wenselijk en consistent?^[5] De herijking van het evenwicht tussen toegang en snelheid bij besluitvorming en rechtsbescherming in het omgevingsrecht vraagt mijns inziens om een meer fundamentele doordenking van het hele systeem. Dit betekent dat er niet ad-hoc vanuit sectorale deelbelangen in het omgevingsrecht ingrijpende systeemwijzigingen zouden moeten plaatsvinden. Het vraagt om een bredere visie op het evenwicht tussen toegang en snelheid in de procedures waarbij alle bijzondere deelgebieden van het bestuursrecht worden betrokken (sociaal domein, vreemdelingenrecht, onderwijsrecht etc.).^[6]

Voetnoten

[1] https://www.internetconsultatie.nl/wet_op_de_defensiegereedheid/b1.

[2] Wodg mvt-voorlopig ontwerp voor internetconsultatie, 6 juni 2025, p. 49.

[3] Kamerbrief ‘Reactie advies STOER fase 1’, 23 juni 2025.

[4] Kamerbrief ‘Aanpak netcongestie: sneller uitbreiden elektriciteitsnet’, 24 april 2025; Actieprogramma beschikbaarheid drinkwaterbronnen 2023-2030, 13 januari 2025.

[5] S.E. Zijlstra, ‘Rechtsbescherming: hoe regel je dat (niet)?’, *NTB* 2023/77.

[6] Vgl. de oproep voor een toetsingskader rechtsbescherming in de brief van 23 juni 2025 ‘Reactie Raad voor de rechtspraak op amendementen 24, 25 en 26 bij het wetvoorstel Versterking regie Volkshuisvesting’.